

РЕФОРМАТА ИЗИСКВА КАЧЕСТВЕНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И КАЧЕСТВЕНИ КАДРИ

*Румен Киров*⁵⁰

България не е по-опасна от останалите европейски страни и ако нещо се случи на гражданин на друга държава в България, той ще получи правосъдие, след като, разбира се, първоначално бъде извършено разследване.

Кое ми дава основание да мисля така? Това е езикът на цифрите. В едно предаване по телевизията заместник-министърът на външните работи каза, че в момента извън България живеят около 2 милиона българи и има около 500 български граждани в чуждите затвори. Ако се направи преизчисление, обаче, ще се установи, че България не изнася престъпност. Дори да не са 2 милиона български граждани в чужбина, а да са 1 милион и 500 хиляди, това означава, че на 100 000 човека има по около 33 затворници. Тези затворници са поставени там, където са, не от нашата юриспруденция, а от чуждата. В България има около 9000 затворници в момента (става въпрос за осъдени, а не за задържани под стража) при население от близо 8 милиона. Не разполагам с данните за всички европейски страни, но според испански колеги в Испания има към 50 000 затворници при население по-малко от 50 милиона. Ако се направи преизчисление, отново ще се установи, че България не изглежда толкова лошо.

Известният писател хуманист Анатол Франс е казал: “Не се плаша от лошите закони тогава, когато ще ме съдят добри съдии”. Ако това е вярно, а аз смятам, че е вярно, вярно е и обратното – добрите закони не могат да бъдат прилагани от некачествени хора. Това означава, че една реформа би трябвало да се стреми на първо време най-вече към подбор на свестни кадри. Тази задача не е непосилна, защото в системата на следствието, независимо къде ще бъде поставено, работят около 1000 човека. Ако държавата успее да подбере 1000 почтени, добре обучени, етични и трудолюбиви граждани и да поддържа това ниво, нещата със следствието няма да са толкова зле.

Не възприемам, макар че ще ми се наложи, такива аргументи от типа – нашите приятели казаха, че трябва да стане така, от Европейския съюз казаха, че трябвало да стане така, от НАТО казаха, че ще стане така, значи е вярно. Тази апологетика ми напомня на апологетиката от близкото минало, защото аз работя като следовател от 1982 г., когато на някои въпроси – защо в България се прави така – се отговаряше: защото така е в Съветския съюз, значи е вярно. Реформата трябва да се стреми от една страна, да произвежда качествено законодателство, и от друга страна, да произвежда и да назначава качествени хора, които да го прилагат, а за съдиите – и да правораздават. Основните параметри, които трябва да бъдат подложени на изследване и анализ, преди да се пристъпи към една реформа, са следните:

⁵⁰ Румен Киров е следовател в Националната следствена служба. Завършил е право в Московския държавен университет „Михаил Ломоносов“. Професионалната си кариера започва като стажант-съдия в Софийския градски съд, след което работи последователно като следовател в 10-то Районно управление на Министерството на вътрешните работи и в Главно следствено управление. От 1997 г. е следовател в Националната следствена служба, а от 2004 г. – ръководител на сектор „Международно сътрудничество“ на Националната следствена служба и главен секретар на Камарата на следователите.

- Броят на наказателноотговорните лица (предимно от мъжки пол, защото престъпленията в България, за съжаление, се извършват предимно от мъже);
- Извършените и регистрирани престъпления на 100 000 наказателно отговорни лица;
- Ангажираните в противодействието на престъпността и налагането на наказания лица (следователи, съдии, прокурори, полицаи, служители на Министерството на финансите, които се занимават с дознание, помощен персонал и т.н.);
- Изразходваните средства за разкриване и наказване на всяко едно престъпление като част от brutния вътрешен продукт и времето от момента на регистрирането на едно престъпление до неговото наказване.

Когато тези показатели бъдат коректно изчислени и се сравнят с аналогични показатели в сравними страни, например от Европейския съюз, само тогава може да се прецени дали българската система работи по-добре или по-лошо и само тогава може да се установи къде са слабостите. В противен случай констатацията, че българското досъдебно производство е бавно, може и да е вярна, но не е подкрепена и доказана с цифри.

Другата теза е, че не се упражнява натиск от страна на Европейският съюз, а ние тичаме зад колесницата на по-силния, което е доста уморително, а и не винаги тичането зад колесницата на силния означава движение в правилната посока. Защото и силният може да бърка в посоката. Разбира се, българският народ иска да има по-добро противодействие на престъпността, по-добро правораздаване, по-добро правоприлагане и той го заслужава, защото в крайна сметка плаща заплатите и на следователите, и на съдиите, и на прокурорите.

На българския народ все пак трябва да се обясни, че в България има ръст на отделни видове престъпления. Броят на изнасилванията у нас е приблизително такъв, какъвто е бил до 1989 г., дори е вече по-малък, защото населението ни застарява. Броят на убийствата е приблизително същият, близо 20 години има по 300 убийства на година (с изключение на пътниите произшествия, където ситуацията е трагична) и от тези 300, 320 или 330 убийства към 30, 40 до 50 са от типа „мафия“. При автотранспортните произшествия загиват годишно около 1200 души. Ако успеем да намалим броя на мафиотските убийства с 10% годишно, това ще са трима спасени, набедени или истински, мафиоти. Ако успеем да намалим с 10% автотранспортните произшествия с фатален изход, това ще са 100-120 човека. Това само доказва още веднъж, че винаги, когато се използва статистика, тя дава вярна представа, само ако цифрите са коректно подбрани.

Затова бих апелирал към политиците (които много уважавам и не споделям становището на Ларошфуко, който казва, че политиката е храна на свинете), преди да пристъпят към каквито и да било реформи, да направят усилия да съберат, прочетат и анализират статистическите данни. Това няма да отнеме нито много време, нито много средства.

Страхотен ръст има например в данъчните престъпления. Преди 1989 г. нямаше никакви данъчни престъпления, защото просто нямаше частна собственост. Не приемам тезата, която е споделяна от гръцки колеги, че преди 1989 г. в Гърция не е имало нито един български гражданин в затвора, а сега има 100, което означава че има стократно увеличение. В Република Гърция ежегодно пребивават и работят 200 000 български граждани. България не може да изнася само Нобелови лауреати.

Що се отнася до корупцията, за нея говори още историкът Прокопий в своята „Тайна история“. В нея той описва времето на Юстиниан, който се води голям законодател. В явната история той много го хвали, но в тайната история казва – аман от корупция. Така че темата за корупцията още тогава вече е била много стара.

Има четири слаби момента, четири критични точки, където следователят се сблъсква с корупцията. **Първата** точка е непосредствената работа на следователя по разследването. Тя е свързана с контакт с хора, някои от които са заинтересовани да окажат корупционен натиск. Тук има две зависимости: корупционните прояви са правопрпорционални на броя на хората, които оказват корупционен натиск, т.е. готови са да дадат пари или нещо друго, и донякъде обратнопропорционални на несъгласните да приемат такъв подкуп следователи. Дори да има 5 милиона лица, които са готови да дадат подкуп на следователите, ако няма нито един следовател, който е съгласен да вземе подкуп, няма да има корупционна проява. Ще има корупционен натиск, но няма да има корупционна проява. Затова най-важното е подборът на кадрите. Факт е, че конкурсът е нещо много хубаво, но конкурсът не дава отговор на това дали един човек е почтен, когато постъпва на работа. Той може да е блестящ юрист, но след това да стане и блестящ корупционер, а това вече е страшно. За момента нямам отговор на този въпрос. Добрият юрист, добрият познавач на закона, невинаги е почтен. Трябва да има и някакъв допълнителен контрол, допълнителна отчетност. Аз лично съм готов да се подлагам ежегодно на детектор на лъжата.

Второто място, където се оказва корупционен натиск, е при и по повод на извършването на строителни работи в нашата система (например при строеж на сгради). Тук става въпрос за малък брой хора, предимно на ръководни длъжности. Тази дейност трябва да се изведе от системата на съдебната власт, но Конституционният съд реши противното. Нека със строителство на сгради, с ремонта на сгради и т.н. да се занимават други институции. Това няма да повиши независимостта на съдебната власт по никакъв начин. Въобще не правя аналогии с онова, което се случва в Съдебната палата в момента, но много по-добре би било ремонтът на Съдебната палата да се осъществява от някакъв орган, който е извън системата. Същото важи и за следствените сгради, и за прокурорските и т.н. Най-малкото хората няма да се съмняват дали е имало конкурс или е нямало, имало ли е корупция и т.н.

Третият тип корупционна дейност е при и по повод назначаването на магистратите. Аз съм горещ привърженик на конкурса и тъй като участвах в изпитните комисии, трябва да кажа, че конкурсът за следователи не беше толкова голям, колкото при съдиите. Повече хора искат да работят в съда, за разлика от преди 1989 г., когато никой не искаше да постъпва на работа като съдия. За едно младши следователско място се борят 8 човека и бяха много

добре подготвени като юристи. Отделен въпрос е дали тези, които изкараха високи оценки, ще станат впоследствие добри като съдии, прокурори и следователи, защото за това не е достатъчно едно лице да е само добър юрист.

Четвъртата точка е, когато следователят си взаимодейства с лица, които по начало нямат заинтересованост в процеса. Това са експерти, преводачи и др., на които се плаща в хода на самото разследване. Има случаи, за съжаление, когато следователи делят пари с хора, на които плащат. За това също има лек – вероятно трябва да се създадат гилдии от експерти, които да не са случайни хора, а да са високо квалифицирани и да имат нужните познания. Те ще бъдат подбирани, предлагани и проверявани от ръководствата на тези гилдии. Защото в момента за 400 международни товарителници (CMR) следователите плащат 4000 лв. (по 10 лв. на страница), а текстът на тези товарителници е един и същ. Това са четирите слаби пункта при следствието.

В заключение, следователите не влияят върху професионалната съдба на съдиите във Висшия съдебен съвет. Висшият съдебен съвет има 25 членове, от които двама са избрани от квотата на следователите. Много по-вярно е обратното, а именно, че съдиите могат да окажат влияние върху професионалната съдба на следователите, защото във Висшия съдебен съвет те са много повече. Съдиите са осем, от които шестима избрани и двама по право. На практика няма начин двамата следователи да повлияят толкова много върху професионалната съдба на съдията. По-скоро е вярно обратното и това не плаши следователите, тъй като се предполага, че членовете на Висшия съдебен съвет са най-добрите. Защото въпреки всичко, във Висшия съдебен съвет, където има и следователи, и прокурори, донякъде се решават редица проблеми, които възникват между гилдиите. Един прокурор познава работата на съдията, един съдия познава работата на прокурора, един прокурор познава работата на следователя и следователят също познава работата на прокурора, така че този контрол би могъл да се осъществява. Така например работата на един съдия по граждански дела няма да се подобри, ако следствието и прокуратурата не са в същата система, а данните сочат, че две трети от делата са именно граждански.

Категорично не съм съгласен, че изпълнителната власт не може да оказва влияние върху противодействието на престъпността. Поне 90% от всички разследвания са в системата на Министерството на вътрешните работи. Там са всички специални разузнавателни средства и ресурсите за тяхното използване. А Министерството на вътрешните работи е в системата на изпълнителната власт.